

Cementstøberier set med lokale briller

af Knud Jørgen Kristoffersen

Artiklen fortæller om arbejdet på cementstøberier og slutter med en oversigt over støberier i Thy og Vester Hanherred.

Betonlignende materialer er en gammel opfindelse. Allerede i årene omkring 120 blev templet Pantheon opført i Rom ved brug af en cement, som blev fremstillet af vulkansk aske og brændt kalk. Den moderne cement af brændt kalk og ler fik englænderen Joseph Aspdin patent på i 1824. I første omgang var det især militæret, som viste interesse for det nye materiale. Dele af skanserne ved Dybbøl blev således opført af beton i 1863.

Den første danske cementfabrik lå i Ringsted og var virksom i årene 1868-87. Adskillige cementfabrikker fulgte efter. Med en stabil produktion af cement var der basis for virksomheder, der fremstillede betonvarer. Den første cementvarefabrik blev oprettet 1884 i Fåborg.

De første cementstøberier havde gode tider, og det tiltrak folk udefra uden erfaring med branchen. Det var især grusgrave, der kom på banen som fabrikanter. I begyndelsen af 1900-tallet var kvaliteten faldet så meget, at betonvarer fik et dårligt ry. Det førte til, at de seriøse producenter begyndte at organisere sig. Fabrikanterne af cementsten slog sig sammen i 1906. Produktionen af disse sten var stor. Således blev der i 1908 fremstillet 52 millioner cementsten.

I en rapport fra 2004 om industriudviklingen i Viborg Amt omtales, at der omkring år 1900 var et cementstøberi i Snedsted, men rapporten omtaler ikke andre cementstøberier på dette tidspunkt. Imidlertid blev der ifølge *Thisted Amts Tidende* allerede i 1893 oprettet et støberi i Thisted.

Cementvareproduktion var i begyndelsen ofte en bibeskæftigelse, som var knyttet til murer- eller entreprenørvirksomheder. Flere virksomheder her på egnen blev oprettet af små murer mestre, som star-

tede med at lave tagsten, og nogle lavede også små kloakrør. Flere af disse tiltag er aldrig blevet registreret som egentlige cementstøberier. I bogen *Nors Tved: fortid og nutid* kan man således læse, at murer-mester Chr. Jensby i Nors støbte cementsten i kælderen om vinteren.

Enkelte støberier udviklede sig til ret store virksomheder. En industritælling fra 1972 nævner Thisted Cementvarefabrik med 23 ansatte og Skovsted Cementvarefabrik med otte ansatte.

ET LIV SOM CEMENTSTØBER

I 1965 kom jeg ind i branchen. Jeg var 23 år og havde fisket fra Amtoft, men det var der ingen fremtid i. En fætter arbejdede på Thisted Cementvarefabrik og fortalte, at man manglede arbejdskraft, og jeg blev straks ansat. Ugelønnen var 278 kr. og med en arbejdstid til kl. 14 om lørdagen.

I Thisted var der en blandemaskine med *ophejs*: en beholder, der kunne transportere materiale og hejse det op i blandemaskinen. Vi skovlede sand og grus i beholderen med skovl og transporterede den til blandemaskinen, hvor der kom cement i. Når det var blandet, blev betonen kørt i trillebør hen til den maskine, hvor det skulle bruges. Alt skulle anvendes, så skovlen var i brug igen. Efter støbningen havde vi en lille kran til at løfte emnet væk med. Nogle emner blev båret derfra for næste dag at blive læsset med håndkraft og kørt derfra på en trehjulet vogn eller en sæk-vogn. På lageret blev de læsset af med håndkraft.

Efter få måneder i Thisted kom jeg til Vesløs, hvor arbejds gangen var mere gammeldags. Det hele foregik med håndkraft, selv det at læsse lastbilen. Kantsten til for eksempel fortøve vejede 99 kg og blev

Knud Jørgens truck hos Thisted-Fjerritslev Cementvarefabrik, 2002.

kørt ud med sækkevogn, og der skulle to mand til at læsse dem. Og når vi fik cement fra Aalborg Portland var det i poser med 50 kg. Det støvede fælt, når vi rystede den sidste cement ud af poserne. Det var et slid dengang, men i 1970 begyndte der at komme mere automatik.

Kort efter at jeg kom til Vesløs, havde støberiet fået en stor ordre på fliser til et fortov langs Tømmerbyvej. Vi var to mand om at støbe fliserne, og det foregik indendørs. Blandemaskinen blev fodret med skovle. Betonen blev kørt væk i trillebør og tippet på gulvet og derefter skovlet op i fliseformene. Det var jernrammer, som var anbragt på en træplade, der vibrerede. For at fliserne ikke skulle binde til træpladen, blev der først lagt gamle aviser. Engang kom en mand med aviser fra et helt liv. Nogle gange var det svært at lade være med at kigge i de gamle aviser!

Fliserne var 47 x 62 cm og havde en tykkelse på 6-8 cm. De vejede 60 kg og blev løftet med håndkraft og sat til side. Om morgenen startede vi med at køre fliserne fra dagen før udenfor på en sækkevogn eller en tohjulet vogn. Vi kunne lave 120 fliser om dagen,

så det var mange kilo, der blev flyttet hver dag. Man var træt, når man kom hjem.

I Vesløs blev vi fyret om vinteren, og en vinter arbejdede jeg på et mejeri i Vendsyssel. Jeg arbejdede i 10 år i Vesløs og købte så i 1975 et cementstøberi i Frøstrup. Vi kunne godt leve af det, men to år senere blev jeg kontaktet af August H. Petersen, der havde overtaget cementstøberiet i Vesløs. Han tilbød at købe støberiet i Frøstrup, som så skulle lukkes, for han havde brug for en mand til at lede arbejdet på det nyerehvervede støberi Skovsted. Han tilbød så god en løn, at jeg ikke kunne sige nej.

Da støberiet i Skovsted lukkede i 1980, blev jeg arbejdsleder på firmaets støberi i Fjerritslev, hvor der var 10 medarbejdere. Da var det heldigvis blevet lettere at være betonarbejder. Skovlen blev ikke brugt så meget mere. Nu klarede trucks og kraner slæbet. Hvor vi i Vesløs støbte 120 fliser om dagen, så kunne vi i Fjerritslev støbe 2500 med moderne maskineri.

Ved udgangen af 2002 gik jeg på efterløn. Jeg døjede med rygproblemer og så frem til at få mere fritid, som blandt andet er blevet brugt på lokalarkivet i Vesløs.

OVERSIGT OVER CEMENTSTØBERIER

Så godt som jeg nu kan gøre det, følger her en liste med egnens cementstøberier. Jeg har bygget på min egen viden og spurgt tidligere kolleger. Noget er også fundet på Internettet. Støberierne er listet efter bynavne, der optræder i alfabetisk orden. Hvis der blandt læserne er nogen, som kender til støberier, der ikke er på listen, hører vi gerne fra jer!

Amtoft

I Amtoft har der været to cementstøberier, som begge lå på Gl. Feggesundvej. Det ene lå i den nordlige del af byen. Det andet lå under bakken syd i byen og fremstillede tagsten.

Bedsted

I 1967 bygges Dam Beton, og Søvang Teglværk nedlægges. Nogle år senere starter Hans Leth en produktion af betonelementer, og i 1972 overtager han cementstøberiet i Hurup. Syv år senere køber han Dam Beton, og firmaet skifter navn til Leth Beton A/S. I 1982 lukkes virksomheden i Hurup, og alle aktiviteter samles under samme tag i Bedsted. Samtidig påbegyndes produktionen af letbetonelementer.

Leth Beton A/S er i dag en velfungerende virksomhed. I 1994 ophørte produktionen af betonvarer, og man fortsatte alene med produktion af letbetonelementer. Siden da er kapaciteten støt og roligt øget, og fabrikken er blevet udbygget og moderniseret, så den i dag er en fuldt moderne fabrik med noget af det nyeste produktionsudstyr.

Fjerritslev

Cementstøberiet i Fjerritslev optræder allerede i Kraks Vejviser fra 1911. Støberiet lå først ved Østbakken og flyttede senere til Fabriksvej 2. I 1980 overtog August H. Petersen virksomheden, hvor der fortsat er produktion. Navnet var da Han Herreders Betonvarefabrik.

Frøstrup

Der har været to cementstøberier i Frøstrup. På adressen Søndergade 37 startede Peter Bundgaard et cementstøberi ca. 1950. Det blev i 1975 solgt til

Knud Jørgen Kristoffersen, der solgte det videre i 1977 til August H. Petersen, og samme år stoppede produktionen.

På Skovbrynet i Frøstrup har også ligget et støberi. Det blev grundlagt af Anders Kristensen omkring 1920 og solgt til Helmer Kristensen kort før krigen. Støberiet blev overtaget i 1961 af Lars Dommerby og solgt til Svend Bak i 1965. I 1968 blev det overtaget af murermester Kold i Fjerritslev. Støberiet stoppede i 1974.

Hanstholm

Hanstholm Cementstøberi blev etableret ca. 1925 på Bådsgårdsvej af Karl Sigurd Lindhard. Støberiet blev solgt til Harry Lindhard i 1949, og i 1959 flyttede det til Hesselvej. Siden 1970 har adressen været Industrivangen 11. Ingeniør Mogens Lindhard står i dag i spidsen for IBF Beton Hanstholm.

Hillerslev

I den lokalhistoriske bog om Brund oplyses, at gård ejer Lars M. Gravesen i Kjelstrup i sine yngre år drev et cementstøberi i Hillerslev. Ellers er det murermester Anton Jensen, der huskes for at have haft cementstøberi på Ballerumvej i den nordlige del af Hillerslev. Da han blev gift med Hilma i 1935, betegnede han som murermester og cementstøber. Støberiet blev nedlagt i slutningen af 1950'erne, og i 1964 solgte de huset.

Hundborg

I 1920 begyndte Marius Christensen som murermester i Hundborg, og han udviklede ret hurtigt et cementstøberi i forbindelse med boligen »Vesterled«, der lå i byens vestlige udkant. Det var især tagsten og mursten, man fremstillede, men også for eksempel stakitelementer. Støberiet lukkede i slutningen af 1950'erne.

Hurup

Cementstøberiet i Hurup blev grundlagt i 1904 af Mads Notlevsen. Han døde i 1950, og virksomheden blev videreført af en søn. Notlevsens Cementvarefabrik lå ved hovedgaden. Virksomheden blev i

Notlevsens Cementvarefabrik i Hurup, u.å. Foto: Lokalhøistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

1972 solgt til Hans Leth, som havde startet et støberi i Bedsted, hvortil produktionen blev flyttet i 1982.

Høje Kristensen har også haft et støberi, som lige efter krigen blev overtaget af Thylands Trælasthandel.

Hørdum

I Hørdum startede snedkermester Kjær et cementstøberi, sandsynligvis midt i byen i 1930'erne. Det blev ført videre af Johannes Pedersen, som havde cementstøberiet i den sydlige del af byen. Støberiet lukkede i begyndelsen af 1960'erne.

Nors

I Nors ejede Tage Møller et cementstøberi, som lukkede omkring 1950. Hans datter har oplyst, at det lå på Ranselvej.

Sennels

Emil Pedersen begyndte ca. 1935 som cementstøber i Kapitalstræde, hvor han fremstillede tagsten og små cementrør. Støberiet er for længst lukket.

Sjørring

Sjørring Cementstøberi blev grundlagt af Poul Kusk i årene efter krigen. Det lukkede i 1978.

Skovsted

Viggo Pedersen startede cementstøberiet på Bromøllevej 6 ca. 1927. Han var cementstøber i henved 40 år, idet han omkring 1967 solgte til N. C. Andersen, Thisted. I 1974 købte Jørgen Ubbesen støberiet, men solgte det tre år senere til August H. Petersen, der lukkede virksomheden i 1980.

Snedsted

Thisted Amts Tidende nævner et cementstøberi i Snedsted allerede i 1904. Carl Erik Rysgaard kan huske, at der har været to støberier. Det ældste af støberierne lå, hvor der nu er benzintank (Hovedgaden 23). Det stoppede i 1940'erne, lige efter krigen. Længere oppe i byen havde Thomsen et cementstøberi, som formentlig lukkede i 1950'erne.

Thisted

Den 15. december 1893 oplyser *Thisted Amts Tidende*, at konsul N. C. Andersen havde oprettet en cementvarefabrik, der allerede havde påbegyndt sin virksomhed. Produktionen fandt sted i nogle af bygningerne til Andersens udstrakte tømmerplads, som lå ved Rosenkrantzgade. Det er sandsynligvis egnens første cementstøberi.

I 1945 startede Svend Blak støberiet Thisted Cementvarefabrik Torp (TCT). Torp er betegnelsen for et område på Hundborgvej i udkanten af Thisted. Adressen var Hundborgvej 122. Firmaet blev i 1952 overtaget af Schledermann Larsen, der i 1973 solgte til August H. Petersen. Han flyttede i 1990 til Stevnsvej 17 øst for Thisted. Han købte i 1980 cementstøberiet på Industrivej i Fjerritslev, hvor der fortsat er produktion. Firmaet er egnens største og bærer navnet Thisted-Fjerritslev Cementvarefabrik, men bruger også stadig forkortelsen TCT.

August H. Petersen købte i 1991 cementstøberiet på Algade i Fjerritslev og lukkede det. I 2001 købte han en fabrik i Poulstrup i Vendsyssel og lukkede

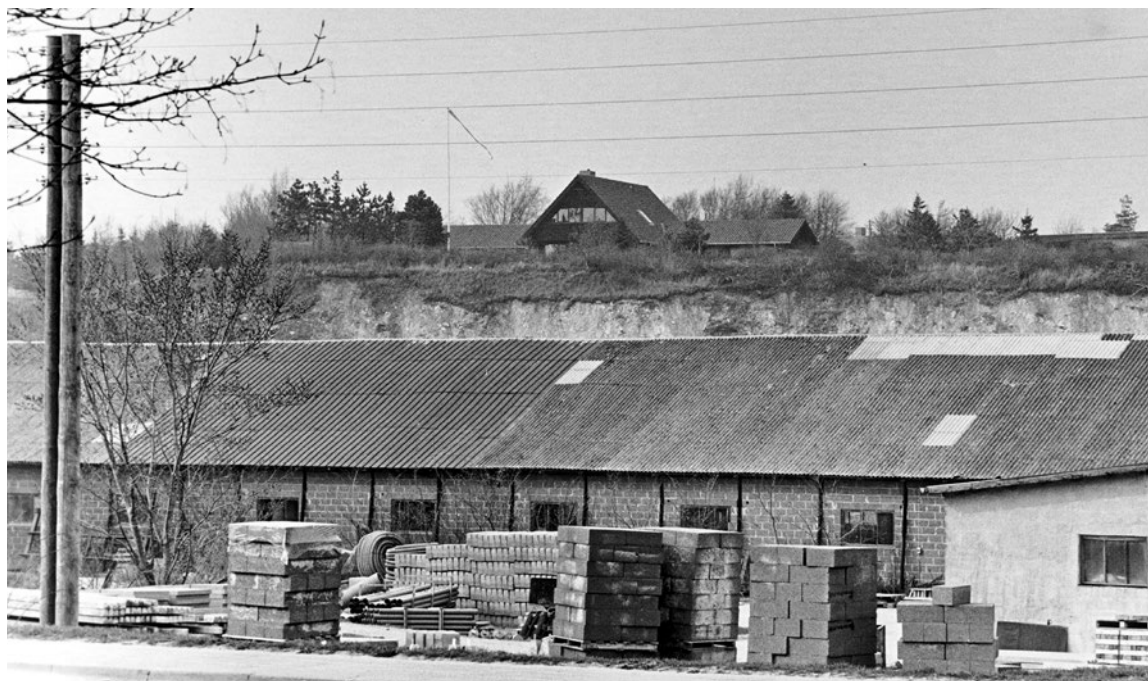
den i 2012. Vilsted Beton på Mors blev købt i 2008 og lukkede i 2011. I 2005 tilkøbte virksomheden Nykøbing Flise- og Mørtelfabrik A/S.

Firmaet har løbende udviklet varesortimentet. Man leverer betonelementer til bolig- og industribyggeri. Desuden er fabrikken totalleverandør inden for landbruget med alt fra elementer, svine- og kvægspalter til specialløsninger i form af gulve til indretning af stalde. Færdigbeton er man også leveringsdygtig i.

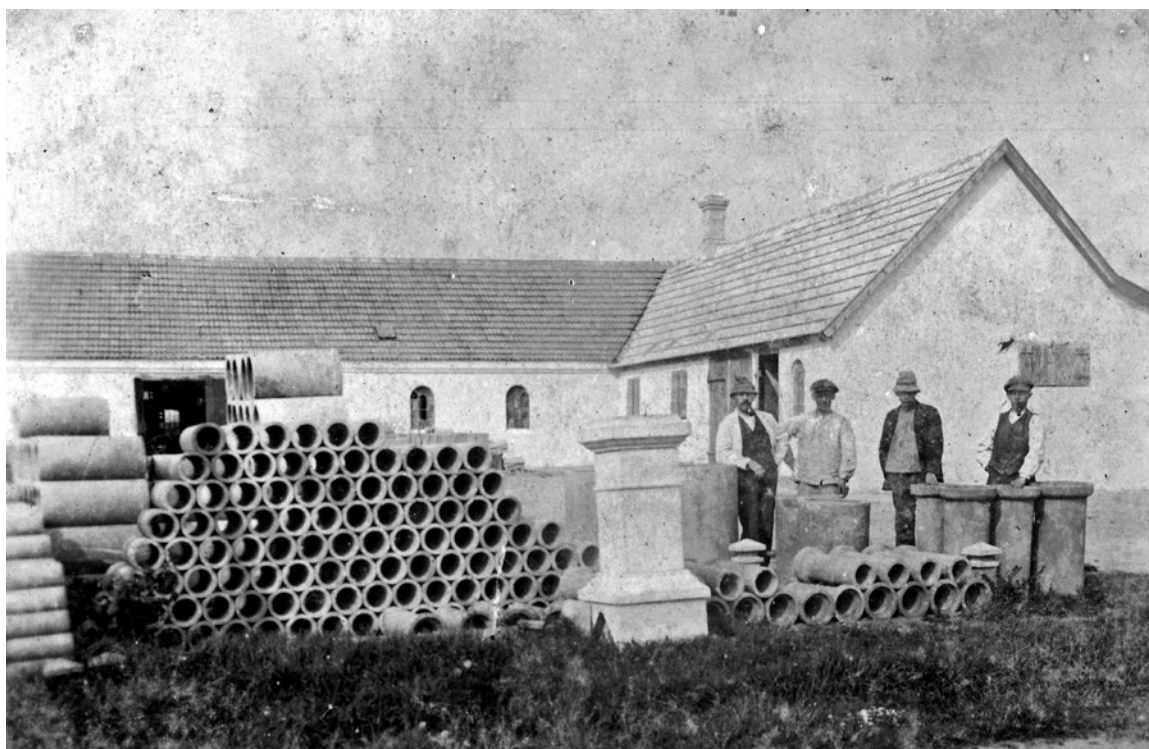
For at kunne leve op til kundernes efterspørgsel og forventninger har TCT gennemgået flere store udvidelser. Virksomheden råder i dag over 18.000 m² under tag og lagerplads på 250.000 m² på Stevnsvej i Thisted. Dertil kommer afdelingen i Fjerritslev, hvor der fremstilles fliser og rør. I Nykøbing produceres fliser og mørtel. Medarbejderstaben i virksomheden består i sommeren 2015 af ca. 150 medarbejdere fordelt på alle afdelinger.

Vesløs

Vesløs Cementstøberi lå Tømmerbyvej 130. Det blev

TCT på Hundborgvej i Thisted før flytningen til Stevnsvej i 1990. Foto: Lokallhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

Cementstøberi i Vestervig, u.å. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

oprettet af Christian Andersen ca. 1937. Støberiet blev solgt til August H. Petersen i 1969 og nedlagt i 1982.

Vestervig

Ifølge bogen *Vestervig – historier fra byen* blev der ret kort efter år 1900 oprettet et cementstøberi i den ejendom, der nu hedder Klostergade 76. Støberiet blev i 1924 solgt til blandt andet Martin Christensen, der to år senere blev eneejer. Han drev støberiet til 1946, da han solgte til Thylands Trælasthandel, der drev det som Sydthy Betonvarer sammen med et støberi i Hurup. Martin Christensen fortsatte som driftsleder af begge støberier indtil sin død i 1957. Selskabet blev senere solgt til murermester

Chr. Christensen, der sammen med sønnen Edmond samlede støberierne i Bedsted.

Østerild

Frede Rødbro skriver i en artikel i *Historisk Årbog* 2006, at én af Østerilds pionerer, tømrermester Jens Gregersen, »drev i nogle år et nu nedlagt cementstøberi«. I 1986 etablerede Annie og Ole Vinther OK Beton, som producerer færdigbeton.

Knud Jørgen Kristoffersen.

Født 1942. Pensioneret cementstøber. Formand for Lokalhistorisk Forening for Sydhannæs.